

УДК: 336:368. 023. 1

Кривицька О. Р.,

кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів Національного університету "Острозька академія",

Чичилінський М. В.,

студент 4 курсу економічного факультету Національного університету "Острозька академія"

РОЛЬ ФАКТИЧНОГО ЗАПАСУ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ КОМПАНІЙ ЗІ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто теоретичне підґрунтя формування фактичного запасу платоспроможності страховиків в Україні та можливі резерви його збільшення.

Ключові слова: фактичний запас платоспроможності, нормативний запас платоспроможності, страхові резерви, страхові зобов'язання.

В статті рассмотрено теоретические аспекты формирования фактического запаса платежеспособности страховщиков в Украине и возможные резервы его увеличения.

Ключевые слова: фактический запас платежеспособности, нормативный запас платежеспособности, страховые резервы, страховые обязательства.

The article has considered a theoretical base of insurer actual solvency margin forming in Ukraine and possible reserves of its increase.

Key words: actual solvency margin, normative solvency margin, insurance funds, insurance liabilities.

Постановка проблеми. Сектор страхування – це сегмент фінансового ринку України, що прискорено набуває динамічного розвитку. Зважаючи на досвід зарубіжних країн, таких як Франція, Німеччина, Австрія, Англія, США, де ринок страхування функціонує уже більше 100 років, можна стверджувати, що страхування є перспективною галуззю, яка сприяє не тільки покриттю та відшкодуванню матеріальних збитків, що можуть бути спричинені наявними постійно ризиками, а й перенаправленню фінансових ресурсів у найбільш інвестиційно-привабливі галузі економіки державного та приватного секторів.

Оскільки кошти, які залучаються у цей сектор, є коштами переважно приватних та корпоративних клієнтів, то вагомим чинником вкладення цих ресурсів є фінансова стійкість (надійність) страхової компанії, а саме методи та механізми її забезпечення, підтримки та постійного моніторингу задля формування надійного інвестиційного іміджу, гарантування безпеки коштів і контроль за ефективним їх використанням та інвестуванням.

Враховуючи специфіку діяльності страхових компаній, розрізняють два види їх фінансової стійкості, як і два боки, з яких її можна оцінити, а саме:

- фінансова стійкість страхової компанії як юридичної особи, що займається господарською діяльністю з надання послуг;
- фінансова стійкість страхової компанії по вимогах, що ставляться до страхових компаній як до суб'єктів фінансового ринку.

Фінансова стійкість страхової компанії як юридичної особи полягає в ефективному співвідношенні власного і позикового капіталу у структурі фінансових ресурсів страхової компанії, що здатне забезпечити необхідний рівень платоспроможності і ліквідності.

Фінансова стійкість страхової компанії по вимогах, що ставляться до страхових компаній як до суб'єктів фінансового ринку, полягає у створенні такої структури фінансових ресурсів страхової компанії, яка б забезпечила формування відповідного співвідношення нормативного і фактичного запасів платоспроможності, необхідних резервів, статутного капіталу та слідування іншим вимогам законодавства, що ставляться до цього виду фінансової діяльності.

Враховуючи більш динамічне зростання питомої ваги лайфового страхування у структурі страхового ринку України за обсягами валових і чистих страхових премій та страхового відшкодування, забезпечення фінансової стійкості лайфових страхових компаній стає одним із першочергових завдань як держави, так і фінансового ринку України.

Також значення цього сегмента страхового ринку підкреслено тим, що реформування пенсійної системи України, а саме створення другого рівня обов'язкової накопичувальної пенсійної системи, планується здійснювати саме через накопичувальне страхування життя в комплексі з недержавними пенсійними фондами.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Враховуючи зростаюче значення сектора страхування в Україні, питання забезпечення їх фінансової стійкості досліджувалось у роботах таких авторів, як Н. М. Добош, О. І. Барановський, В. Г. Барановська, Н. В. Ткаченко та ін. Але у роботах вищезазначе-

них авторів чітко не висвітлена роль саме фактичного запасу платоспроможності страховика, тому це питання потребує більш детального розгляду.

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження полягає в обґрунтуванні ролі обсягу фактичного запасу платоспроможності страховика для забезпечення фінансової стійкості страхових компаній України на основі вивчення теоретичних аспектів обраної проблематики та формулювання низки рекомендацій щодо його збільшення.

Виклад основного матеріалу. Фактичний запас платоспроможності (нетто-активи) страховика визначається вирахуванням із вартості майна (загальної суми активів) страховика суми нематеріальних активів і загальної суми зобов'язань, у тому числі страхових. Страхові зобов'язання приймаються рівними обсягам страхових резервів, які страховик зобов'язаний формувати у порядку, передбаченому Законом України "Про страхування". Фактичний запас платоспроможності, а саме достатній його обсяг, є важливим індикатором фінансової стійкості страхової компанії в Україні.

Питання забезпечення фінансової стійкості страхових компаній в Україні було досліджено багатьма науковцями, але питання саме ролі фактичного запасу платоспроможності є ще надзвичайно мало дослідженим.

Згідно з Законом України "Про страхування", на будь-яку дату фактичний запас платоспроможності страховика повинен перевищувати розрахунковий нормативний запас платоспроможності.

Нормативний запас платоспроможності страховика, який здійснює страхування життя, на будь-яку дату дорівнює величині, що визначається шляхом множення загальної величини резерву довгострокових зобов'язань (математичного резерву) на 0,05.

Цей аспект генерується правильним співвідношенням власного та позикового капіталів у структурі фінансових ресурсів страхової компанії в Україні і обсяг фактичного запасу платоспроможності вказує на потенційну можливість страхової компанії покрити свої зобов'язання.

Українське законодавство не розглядає досконало практично жодного аспекту, який міг би стосуватись регламентування співвідношення власного і позикового капіталу для страхової компанії в Україні. Воно розглядає лише мінімально необхідний обсяг статутного капіталу, що для компаній зі страхування життя в Україні становить 1,5 млн євро. Для прикладу у європейському законодавстві ця межа встановлена на рівні 3,2 млн євро. Уже функціонуючі лайфові страхові компанії в Україні, які згідно з рейтинговими оцінками входять до десяти найбільших, мають достатній резерв для такого збільшення статутного капіталу.

Зважаючи на вищезазначений аспект та важливість забезпечення достатнього рівня фінансової стійкості цих страхових компаній, можна зазначити, що розробка низки рекомендацій щодо підвищення рівня фактичного запасу платоспроможності страховика набуває нагального значення.

Для комплексного управління фактичним запасом платоспроможності необхідно розподілити важелі за складовими частинами цього показника.

Важелями прямого впливу є:

- загальна сума активів;
- сума нематеріальних активів;
- загальна сума зобов'язань.

Крім того, необхідно ліквідувати такі проблемні аспекти, як:

- недосконала структура джерел формування капіталу;
- сума та напрями використання математичних резервів компаній зі страхування життя;
- недосконала структура розподілу коштів за статтями активу;
- недостатня диверсифікованість інвестиційного портфеля компаній зі страхування життя;
- недостатнє або відсутнє використання потенціалу фондового ринку у роботі компаній зі страхування життя;

Оскільки важливою є саме позитивна маржа між фактичним і нормативним запасами платоспроможності страхової компанії, то важливим є врахування також і резервів довгострокових зобов'язань (математичного резерву).

Ці резерви входять до складу страхових резервів разом із резервом належних виплат страхових сум.

Для підвищення фактичного запасу платоспроможності страховика та маржі між фактичним і нормативним запасом платоспроможності варто застосувати такі заходи:

1) оскільки при розрахунку фактичного запасу платоспроможності враховується обсяг довгострокових та поточних зобов'язань, які здатні зменшувати цей запас, то варто буде змінити структуру джерел формування активів у частині збільшення власного капіталу та забезпечення майбутніх витрат і платежів. Це дасть змогу значно зменшити використання поточних та довгострокових зобов'язань для фінансування активів;

2) збільшення обсягів страхових резервів, використання яких зможе збільшити нерозподілений прибуток і ліквідувати непокриті збитки;

3) у структурі активів варто перерозподілити кошти із статті “грошові кошти та їх еквіваленти” на статтю “довгострокові фінансові інвестиції” та “поточні фінансові інвестиції”.

Тобто згідно з Законом України “Про страхування” розподілити кошти за статтею “грошові кошти та їх еквіваленти” між такими напрямками розміщення:

- нерухоме майно;
- акції, облигації, іпотечні сертифікати;
- цінні папери, що емітуються державою;
- права вимоги до перестраховиків;
- інвестиції в економіку України за напрямками, визначеними Кабінетом Міністрів України;
- банківські метали;
- кредити страхувальникам – фізичним особам, що уклали договори страхування життя, в межах викупної суми на момент видачі кредиту та під заставу викупної суми. У цьому разі кредит не може бути видано раніше, ніж через один рік після набрання чинності договором страхування, та на строк, який перевищує період, що залишився до закінчення дії договору страхування;
- кошти резервів із страхування життя можуть використовуватися для довгострокового кредитування житлового будівництва, у тому числі індивідуальних забудовників, у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

Все це дозволить забезпечити:

- значну та ефективну диверсифікацію інвестиційного портфеля компанії та мінімізацію інвестиційних ризиків та ризиків неліквідності та неплатоспроможності;
- значне підвищення прибутковості інвестиційної діяльності компанії, а отже, дозволить збільшити чистий прибуток та покрити непокрите збитки;
- зменшення інфляційних втрат, що виникають при затримці коштів на депозитних чи поточних рахунках компанії;
- підвищення загальної прибутковості накопичувальних програм, що дозволить розширити клієнтську базу;
- створення позитивного іміджу як зваженого та успішного інвестора на ринку;

4) оптимізувати уже наявний інвестиційний портфель у напрямі диверсифікації інвестиційного портфеля компанії;

5) за рахунок виходу на фондовий ринок та створення позитивного інвестиційного іміджу створити передумови для зростання вартості репутації компанії, що відобразиться за статтею “гудвіл” і сформує зростання активів. Також це дасть змогу збільшити статтю “додатково залучений капітал”, яка входить до складу власного капіталу, а отже, сприятиме зростанню фактичного запасу платоспроможності страховика;

6) у структурі активу варто перевести кошти із статей дебіторської заборгованості за рахунок її погашення, і перерахувавши ці кошти на поточний рахунок, залучити їх як вихідні поточні та довгострокові фінансові інвестиції, що дасть змогу поступово збільшувати суму активів компанії без необхідності залучати додаткові кошти і стане додатковим джерелом фінансування діяльності компанії, збільшивши прибуток від фінансової інвестиційної діяльності компанії на ринку;

7) варто диверсифікувати фінансові інвестиції в цінні папери між двома найпоширенішими інструментами: акціями й облигаціями, з врахуванням оптимального співвідношення ризик-прибутковість та строку вкладення.

Висновки. Отже, головним аспектом у забезпеченні достатнього обсягу фактичного запасу платоспроможності є слідування правилу, що різниця власного капіталу та суми всіх зобов’язань, включаючи страхові, має бути вищою ніж 5% суми наявних сформованих страхових резервів компанії із страхування життя. Це являє собою граничну умову достатньої платоспроможності компанії зі страхування життя. Тобто, якщо власний капітал компанії зі страхування життя становитиме не менше 105 % всіх її зобов’язань фактичний запас платоспроможності буде завжди покривати нормативний і вказуватиме на високу фінансову стійкість страхової компанії.

Основною проблемою у збільшенні фактичного запасу платоспроможності є відсутність стабільного інвестиційного клімату в державі, що перешкоджає аналізу та знаходженню достовірних даних про поточні тенденції коливання доходності фінансових інструментів на ринку, а отже, не дає формувати надійні прогнози і будувати фінансово-інвестиційну політику на базі довгострокових інвестицій в різні сфери національної економіки України.

Література:

1. Закон України “Про страхування”, м. Київ, 7 березня 1996 року, N 85/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Закон України “Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг” від 12. 07. 2001 р. : [Електронний ресурс] // Нормативно-правовий акт – 2001. – Режим доступу до тексту закону: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>.

3. Напрями модернізації державного регулювання страхової діяльності в Україні: [Електронний ресурс] / Шевченко О. О. // Наукова стаття. – 2010 – С. 4. – Режим доступу до наукової статті: http://www.ekmair.ukma.kiev.ua/bitstream/123456789/1079/1/Shevchenko_Naprjmu.pdf.

4. Державне регулювання фінансової стійкості страховиків в Україні: [Електронний ресурс] / Асист. Н. М. Добош // Наукова стаття. – 2010 – С. 5. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/nvnlts/20_2/160_Dobosz_20_2.pdf.

5. Директива 2009/138/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 25 листопада 2009 року "Про початок і ведення діяльності у сфері страхування і перестраховання (Платоспроможність II)": [Електронний ресурс] // Нормативно-правовий акт Європейського союзу. – 2009. – С. 155. – Режим доступу: http://ufu.org.ua/files/zakon/EU/Solvency%20II_ukr.doc.

6. Електронна версія (Pi)-Рейтингу фінансової стійкості страхових компаній: [Електронний ресурс] // Зведена експертна рейтингова оцінка. – 2011. – С. 2. – Режим доступу: http://expert-rating.com/data/upload/PI-ratings/Pi-rating_of_Ins-2011.pdf.